

ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Mullajonova Margubaxon Sultonaliyevna

Annotatsiya: Mazkur maqolada, ona tili va adabiyot darslarida til ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali usullari ko'rib chiqilgan. Bunda o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshirish, muloqot madaniyatini shakllantirish va ularning o'z ona tilini mukammal o'zlashtirishlariga ko'maklashuvchi pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va interfaol metodlar o'rni ham ko'rib chiqilgan.

Abstract: This article examines effective methods for developing language skills in native language and literature classes. It analyzes pedagogical approaches that help students improve their thinking skills, form a culture of communication, and master their native language. The role of modern technologies and interactive methods is also considered.

Kalit so'zlar: Ona tili, adabiyot, til ko'nikmalari, pedagogik yondashuv, interfaol metodlar.

Keywords: Mother tongue, literature, language skills, pedagogical approach, interactive methods.

Ona tili va adabiyot darslari har bir millatning ma'naviy va madaniy rivojlanishida asosiy o'ringa ega. Til nafaqat muloqot vositasi, balki madaniyat va qadriyatlarning asosi hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim tizimida til ko'nikmalarini rivojlantirishga bo'lgan talab oshib bormoqda. Shu sababli o'quvchilarning ona tilini puxta o'zlashtirishi va adabiyotga qiziqishini oshirish zarur. Til ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlariga: O'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish, Matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish. Yozma va og'zaki nutqni mustahkamlash uchun turli topshiriqlarni qo'llash kerak bo'ladi. Interfaol metodlardan foydalanish uchun esa quydagi o'yinlar qo'llaniladi:

Rolli o'yinlar: Bu darsda rolli o'yinlarni qo'llash orqali o'quvchilarni faol ishtirok etishga undash hamda ularning faolligini oshirish mumkin bo'ladi. **Debatlar:** O'quvchilarning tahliliy fikrlash qobiliyatini oshirish uchun mavzularga oid bahs-munozaralar tashkil qilish kerak bo'ladi.

Klaster va klasterlash usuli: Bu usulda, murakkab mavzularni bo'laklarga ajratib o'quvchilarga tushuntirish lozim bo'ladi. Zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish orqali dars jarayonlarini yana yaxshi tashkil etish mumkin bo'ladi. Onlayn platformalar (Quizlet, Kahoot) orqali darslarni qiziqarli o'tish. Elektron darsliklar va

audio materiallardan foydalanish. Interfaol doskalar yordamida vizual o'rgatishlar misol bo'ladi. O'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish hamda, differensial yondashuv asosida har bir o'quvchining bilim darajasiga mos topshiriqlar ishlab chiqish kerak va mustaqil ishlash uchun alohida vazifalar berish lozim bo'ladi. Birinchi navbatda, ona tili va adabiyot darslarida o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirish uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi: Nutq faoliyatini rivojlantirish bunda, Muloqotga yo'naltirilgan mashg'ulotlar ya'ni, Savol-javoblar, muhokama, bahslar orqali o'quvchilarni erkin fikr bildirishga rag'batlantirishlar kiradi. Dialog va monologlar tuzish esa, Kundalik hayotiy mavzularni tanlab, o'quvchilarni o'z fikrlarini izchil va tushunarli ifodalashga o'rgatishdir. Yozma ko'nikmalarni rivojlantirish uchun esa, o'quvchi yoshlarning turli mavzularda insho yozishlarini talab qilish kerak. Mavular esa, badiiy va mavzuli insholar yozdirish orqali o'quvchilarning tasavvuri va mantiqiy fikrlashini rivojlantirish mumkin bo'ladi. Undan keyin, Lug'at boyligini oshirish ham, Har bir mavzuga oid yangi so'z va iboralarni o'rgatish va ular asosida mashqlar tuzish kerakdir. Bu usullar dars jarayonini yanada mazmunli, qiziqarli va samarali qiladi. O'quvchilarda nafaqat til ko'nikmalari, balki ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyati ham rivojlanadi. Interfaol metodlardan biri muammoli ta'lim usuli bo'lib, u o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga, mavzuni tahlil qilish va o'z nuqtai nazarlarini himoya qilish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlarni qo'llash ta'lim jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash va ularning bilim olish jarayonini qiziqarli qilishga yordam beradi. Interfaol metodlarni tashkil etish qoidalari quyidagilardan iborat: Dars boshlanishida aniq maqsad belgilanadi, masalan, mavzuga oid muammolarni o'rganish yoki yangi bilimlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir. Adabiyot darsida o'quvchilarni qiziqtirish va darsga jalb qilish uchun quyidagi yangi metodlarni sinab ko'rishingiz mumkin: "Hot seat" usuli: Bitta o'quvchi qahramon rovida savollarga javob beradi, boshqa o'quvchilar esa unga savollar beradilar. Texnologiyalarni qo'llash uchun esa, Multimedia prezentatsiyalar: Asar yoki muallif haqida qisqa videolar, rasmlar va animatsiyalar ko'rsatish kerak bo'ladi. Keyin esa, dars jarayonlarini yanada yaxshilab, o'quvchilarni jonlantirish uchun, Onlayn testlar va viktorinalar o'tkaziladi. Unda, Kahoot, Quizizz yoki Google Forms yordamida interaktiv testlar tashkil qilish kerak bo'ladi. Keyin barcha o'quvchilarga, asar davomini yozish topshirig'i beriladi. O'quvchilarga asar voqealarini o'z tasavvurlariga ko'ra davom ettirish yoki o'zgartirishni taklif qilishdan iboratdir. Har bir guruhga asardagi muayyan mavzuni tahlil qilish va taqdimot qilish topshirig'ini berish. Asar voqealariga mos keladigan rasmlar yoki xaritalarni chizdirish va asarni zamonaviy hayot bilan solishtirish, o'quvchilarga asar voqealarini o'z hayotlariga bog'lash imkoniyatini yaratish

kerakdir. Hot Seat – bu o‘quv yoki trening jarayonida qo‘llaniladigan interaktiv usul bo‘lib, unda bir ishtirokchi “issiq o‘rindiqa” o‘tirib, savollarga javob beradi yoki muayyan masalani hal qiladi. Bu usul odatda quyidagi maqsadlarda qo‘llaniladi: Guruh a‘zolarini faollashtirish va ular bilan jonli muloqotni tashkil qilish. Shaxsning fikrlash qobiliyatini va bilimlarini sinash. Qolgan ishtirokchilar savol berish yoki muhokamada ishtirok etish orqali jarayonga jalb qilinadi. Yangi g‘oyalar va qarorlarni shakllantirish imkonini beradi. Bu o‘yin qanday amalga oshiriladi? Degan savolga quyidagicha javob beramiz.

"Issiq o‘rindiqa" egasi tanlanadi: Bu shaxs mavzu bo‘yicha gapiradi yoki savollarga javob beradi.

Savollar yoki muammolar taklif etiladi: Qolgan ishtirokchilar o‘z savollari yoki qarashlarini bildiradilar.

Fikr almashish va tahlil: Javoblar baholanadi, muhokamalar davom etadi.

Xulosalar chiqariladi: Mashg‘ulot oxirida olingan bilim va tajribalar umumlashtiriladi.

Bu usul sinfdagi, treninglarda yoki biznes muhokamalarda muvaffaqiyatli ishlatilishi mumkin. Muhokama: Guruhlar natijalarini taqdim etadi va umumiy xulosaga keladi. Bu metodlar o‘quvchilarni mustaqil o‘rganish va ijodkorlikka undaydi. Xulosa o‘rnida shuni aytish joizki, til ko‘nikmalarini rivojlantirish nafaqat ta‘lim, balki shaxsning jamiyatdagi muvaffaqiyatiga ham xizmat qiladi. Ammo bu jarayonda o‘qituvchining yondashuvi va o‘quvchilarning qiziqishi muhim rol o‘ynaydi. Ko‘plab maktablarda interfaol metodlardan foydalanish yetarli emas va darslar bir xillikdan chiqmaydi. Demak, unga yechim va takliflar: Interfaol metodlar va zamonaviy texnologiyalarni kengroq qo‘llashni tavsiya etaman. O‘qituvchilar uchun malaka oshirish kurslarini ko‘paytirish, hamda o‘quv dasturiga yangicha yondashuvlarni tatbiq etish lozim bo‘ladi. Ushbu interfaol metodni tashkil qilishda o‘qituvchi quyidagilarni amalga oshirishi kerak bo‘ladi: Muammoli vaziyat yaratish: Ya‘ni bunda, darsning boshida mavzu bilan bog‘liq qiziqarli muammo yoki savol beriladi. Masalan, o‘quvchilarga hayotiy misol yoki nazariy masala taklif qilinadi, bu ulardan oldingi bilimlari asosida yangi yechim topishni talab qiladi. O‘quvchilarning faol ishtirokini ta‘minlash uchun, o‘quvchilar kichik guruhlariga bo‘linib, o‘zaro bahs-munozara orqali muammoni hal qilish usullarini izlashadi. Bu ularning fikrlash darajasini oshirishga yordam beradi. Natijalarni muhokama qilishda, guruhlar o‘z xulosalarini taqdim etib, boshqa guruhlarining fikrlarini tahlil qiladi va umumiy yechimga keladi. O‘qituvchi bunga rahbarlik qiladi. O‘qituvchi guruhlarini boshqaradi, ammo javoblarni tayyor shaklda bermaydi, balki ularni mustaqil yechim topishga undaydi. Bu metod o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va

mavzuni hayotiy misollar bilan bog‘lash orqali bilimlarini chuqurlashtirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jamolxonov H.A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. O'quv qo'llanmasi. 1-qism. - T.: Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi, 2004.
2. Jamolxonov H.A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. O'quv qo'llanmasi. 2 - qism. - T.: Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi, 2004.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent, 2008.
4. *Rafiyev A., G'ulomova N. Ona tili va adabiyot. – T.: "Sharq", 2014. B.17
5. To'rayev B., Jo'raqulova G. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent, 2012.
6. Ahmadjonova D. Interfaol metodlar asosida dars o'tish. Samarqand, 2020.
7. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari bo'yicha qo'llanmalar. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2023.